

Jaz između teorije i prakse u obrazovanju novinara: studija slučaja Odseka za medijske studije u Novom Sadu¹

Brankica Drašković²

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Srbija

doi: 10.5937/comman12-15251

Sažetak: U radu se razmatra primena teorijskih i praktičnih veština stečenih na studijama novinarstva u savremenom medijskom okruženju. Već duži niz godina tržišni trend tabloidizacije smanjuje prostor za informisanje i kritičke rasprave o ključnim temama od javnog interesa, a dodatni problem predstavljaju lažne (fake) vesti i sve izraženiji oblici cenzure i autocenzure. Medijska manipulacija dovodi u pitanje verodostojnost i etiku izveštavanja, kao i samu ulogu novinara kao korektora društvenih prilika i zaštitnika interesa javnosti. Ovakva medijska slika u velikoj meri potire pristupe novinarstvu kao humanističkoj profesiji koji se izučavaju u nastavnim planovima i programima fakulteta. Takođe, razvoj komunikacionih tehnologija nametnuo je novu logiku proizvodnje medijskih sadržaja i omogućio njihovo plasiranje na različitim platformama. Zato je cilj rada bio da se, koristeći se metodom studije slučaja i posredstvom petnaest dubinskih intervjuva sa svršenim studentima novinarstva Odseka za medijske studije Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, sagledaju njihovi stavovi utemeljeni na iskustvu rada u različitim medijima i utvrdi nivo primenljivosti teorije, metoda i tehnika novinarstva stečenih na fakultetima u medijskoj praksi Srbije. Na osnovu analize formuliše se nekoliko preporuka za obrazovanje novinara: prilagodavanje programa zahtevima savremene medijske produkcije i tokovima u društvu, podizanje nivoa tehničko-tehnoloških kapaciteta fakulteta i reorganizacija prakse u medijima, veće stručne i naučne kompetencije nastavnika, uvođenje predmeta medijske pismenosti na prethodne nivoe školovanja. Jaz između teorije i tržišne prakse na kojoj počiva savremena medijska industrija nemoguće je prevazići, kao i voditi bitku sa razvojem tehnologija, ali fakultetsko obrazovanje mora ostati uporište novinarstva kao humanističke discipline i čuvara demokratije.

Ključne reči: obrazovanje novinara, teorijsko znanje, pratične veštine, praksa, mediji, Srbija

¹ Rad je nastao u okviru projekta III 47020 „Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene“, koji se realizuje uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

² Kontakt sa autorom: brankica.draskovic@ff.uns.as.rs.

1. Moguće teorijske strategije za budućnost univerzitetskog obrazovanja novinara

Analizirati problematiku obrazovanja budućih novinara na visokoškolskim ustanovama neodvojivo je od posmatranja šireg konteksta u kojem je „spektakl postao jedno od načela organizacije u ekonomiji, politici, društvu i u svakodnevnom životu“ (Hromadžić, 2009: 619). Tabloidizacija kao njegov medijski fenomen i razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija, proteklih decenija su u mnogo čemu uticali na promenu uloge i funkcionisanja medija, doveli u pitanje dosadašnji profil profesije, a samim tim postavili velike izazove pred sve one koji učestvuju u procesu obrazovanja novinara u celom svetu. Brojni teoretičari se već godinama bave ovom temom pokušavajući da odgonetnu kakvi novinari nam trebaju u budućnosti i na kojim osnovama ih treba obrazovati, upravo polazeći od kompleksnosti savremenog medijskog okruženja, ali i sve nejasnije uloge novinara u spektakularizovanom društvenom okruženju. Nalazeći se na začelju svetske liste profesija za koju se neko treba opredeliti (Mondo, 2013), današnji novinar je razapet više nego ikada između svoje „stvaralačke i rušiteljske“ uloge, odnosno, društveno odgovornog profesionalca koji slobodno izveštava, kritički interpretira događaje i pojave od javnog interesa i pukog držača mikrofona koji pod stegama cenzure i autocenzure, idući linijom manjeg otpora, u kalupu tabloidne matrice opstaje na tržištu i svojim radom ostavlja nesagledive posledice na društvo u kojem radi.

„Dok služi istini pravdi, napretku, novinar je nosilac moćne stvaralačke društvene snage koja je kadra da bitno doprinosi razvoju i promeni svesti. Čim postane rob laži, čim se preda manipulisanju istinom, čim se podčini pojedinačnim ili grupnim interesima, odmah se pretvori u nekontrolisanu razornu i razarajuću silu koja može ne samo da usporava i koči razvitak, nego i društvo vuče natrag.“ (Rajnvajn, 1988: 12)

Akademске diskusije o problematici medijske pedagogije već decenijama se svode na pitanje traženja ravnoteže unutar studijskih programa između strukovnog i univerzitetskog obrazovanja studenata novinarstva i na kojem nivou je on zadovoljavajući – diplomskom ili postdiplomskom. Kako ističe Servaz, unutar njih se propituju opozitni pojmovi: „umetnost nasuprot veštine, specijalizacija nasuprot opšteg obrazovanja, praksa nasuprot teoriji, produktivnost nasuprot reproduktivnosti i slično“ (Servaes, 2009: 530). U ranijim naučnim studijama,

u kojima se sistematizuju teorijski koncepti o pristupima visokoškolskom obrazovanju novinara u svetu, govori se o tri prevlađujuća modela – američkom, centralno evropskom i zapadno evropskom. Njihova osnovna razlika se ističe u broju i vrsti opšteobrazovnih, teorijskih predmeta iz šire palete humanističkih disciplina i stručno aplikativnih predmeta u kojima se prioritet daje obuci studentata u praktičnim veštinama (Veljanovski, 2013: 355). Polemike o pitanju da li su novinarske veštine praktičara važnije od teorijskog znanja i balansa između politikoloških i komunikoloških predmeta i dalje su aktuelne, mada se u novijim studijama ipak uočavaju pomeranja koja su posledica savremenog konteksta. Referišući na brojne teorijske studije, Servaz uočava da se uz lokalne specifičnosti zemalja u kojima se rade istraživanja, u SAD i u Evropi, uočavaju zajednički trendovi i konstantne pojave u pristupima teoretičara. To su, pre svega, potreba da se „fokus usmeri na „služenje javnom interesu“, a ne na komercijalno poslovanje, zatim da se ozbiljnije posveti suočavanju sa „izazovima koje je donela nova ekonomska, tehnološka, kulturna i društvena realnost“, kao i da se novinarsko obrazovanje učini „raznorodnim, inkluzivnim i glokalmim“ (Servaes, 2009: 530). Polazeći od teze da novinarsko obrazovanje mora da se oslobodi okova nacionalnog i da se internacionalizuje, Servaz smatra da jedan od izazova koji se u budućnosti nalaze pred predavačima novinarstva jeste „više multikulturnog i internacionalnog obrazovnog iskustva, unapređenje kreativnog i kritičkog mišljenja i problemskog pristupa, primena principa 'društvenog pregovaranja' u oblasti informisanja i znanja i unapređenje kolaboracije“ (Servaes, 2009: 530). Kada je reč o nastavnim metodama, ističe se promena uloge predavača „od diseminatora informacija u facilitatora učenja koji će pomagati studentima u njihovom što aktivnijem angažmanu i razumevanju“ (Blurton prema Servaes, 2009: 530). To znači da i profesori treba da budu više saputnici ka usvajanju znanja i veština nego autoritarni predavači.

Nadovezujući se na Šadsonovu listu komponenti neizostavnog znanja budućih novinara (Šadson, 1993: 15-29), Radojković u radu „Obrazovanje novinara ili medijska pismenost“ formuliše pet osnovnih komponenti koje treba sagledati u savremenom kontekstu edukacije budućih novinara, a to su „kognitivna baza, dobro vladanje praktičnim veštinama u smislu upotrebe komunikacionih tehnologija, poštovanje snažne profesionalne etike, život isključivo od novinarske profesije kako bi se ostvarivala prava i solidarnost u profesionalnim organizacijama i talenat za javno komuniciranje“ (Radojković, 2011: 302). Polemišući

o njima, Radojković zaključuje da sadržaj korpusa teorijskih znanja koji treba ponuditi studentima novinarstva ipak „ostaje otvoreno pitanje“, ali da „etika i kognitivna baza ostaju glavna, a možda i jedina sadržina budućeg akademskog obrazovanja novinara“ (Radojković, 2011: 306). Ta kognitivna baza, kako ističe, morala bi da u sebi sadrži *filozofiju medija*, ali i *etiku komuniciranja* (ne samo novinarsku etiku). Budući da je u digitalnoj eri razvoj komunikacionih tehnologija omogućio jačanje građanskog novinarstva, odnosno, da građani snimcima i fotografijama mobilnim telefonima šire informacije na blogovima i društvenim mrežama brže od mejnstrim medija, Radojković ističe da važnost medijskog opismenjavanja ne bi trebalo da bude imperativ samo studentima, nego i građanima, kako bi svoje pravo na slobodu izražavanja mišljenja koristili na ispravan način:

„Nema više samo krivca u liku medija i novinara od kojih bi mogli da nas zaštite pravo i zakoni, ne samo kao učesnike, korisnike ili predmet izveštavanja „građanskog“ i profesionalnog novinarstva. Jer, koristeći pravo na komuniciranje, svako od nas može da nanese štetu drugim ljudima, ali i obrnuto, možemo veoma lako postati žrtva drugih.“ (Radojković 2011: 306)

Dakle, razvojem medijske pismenosti ublažile bi se negativne posledice dejstva senzacionalističkog novinarstva i strategije manipulacije kao jedne od najopasnijih u masmedijskom predstavljanju stvarnosti. Među preporukama koje istraživači u okviru svojih studija uglavnom daju, nalaze se i one o povezivanju (uvezivanju) formalnog i neformalnog obrazovanja, te da novinarstvo mora biti profesija koja počiva na konceptu celoživotnog učenja (Turčilo, 2011: 318). Ukazuje se i na to da odgovornost za poboljšanje edukacije budućih novinara nije samo na visokoškolskim obrazovnim ustanovama, već i na samoj državi, ali i strukovnim organizacijama i predstavnicima medijske industrije (Car, Radojković & Zlateva, 2016). Koji obim teorijskog znanja i praktičnih veština može biti dobitna strategija za budućnost obrazovanja – niko od teoretičara ne precizira. To je i logično, jer se niko i ne usuđuje da predviđa ritam tehnološkog razvoja s kojim je, pokazalo se, teško hvatati korak, naročito u ovoj oblasti. Objasniti studentima breme velike društvene odgovornosti koju novinarska profesija nosi, iz godine u godinu sve je teži posao, kao i pomiriti međusobna različita očekivanja u primopredaji znanja između profesorskog kadra i studenata. Medijska kultura zamenila je obrasce klasične kulture koji su ranije imali dominantni uticaj i već uveliko stasale generacije mladih koje su

odrastale na tabloidnim medijskim sadržajima, u kojima su uticajni novinari postali oni koji donose senzacije i komercijalni profit (Drašković, 2014: 326), a jeftini i banalizovani sadržaji poput rijaliti programa zamenili su porodicu i školu u „određivanju ukusa, vrednosti i načina razmišljanja, stvarajući nove modele identifikacije i rezonantne predstave stila, mode i ponašanja“ (Kelner, 2004: 28). Mladi se često upisuju na novinarstvo da bi postali medijske zvezde koje su slavne i samo po tome što su poznate, bez obzira na ono čime se bave.

S ciljem da analiziraju motivaciju i stavove studenata i utvrde načine na koje se sistemi u kojem se obrazuju mogu poboljšati, nekolicina teoretičara je nedavno sprovedla istraživanje među studentima novinarstva Albanije, Bugarske, Hrvatske, Rumunije i Srbije³. Njihovi empirijski podaci, predstavljeni u studiji pod nazivom *Requirements for modern journalism education – Education the perspective of students in South East Europe*, pokazuju da ova vrsta visokog obrazovanja, konkretno u Srbiji, zaostaje za dubokim društvenim promenama. Smatra se da brz rast informacionih tehnologija, mogućnosti konvergencije masovnih medija kroz razvoj telekomunikacija i pojava novih raznorodnih multimodalnih medijski platformi otvara dva moguća puta za reformu univerzitetskog obrazovanja: „Prvi je da se obrazuju budući novinari osposobljeni raznorodnim veštinama za snalaženje u okruženju ubrzanog protoka informacija i rada medija, a drugi je da se obrazuju usko specijalizovani novinari osposobljeni za bavljenje novinarstvom na veoma visokom profesionalnom nivou.“ (Radojković & Milojević, 2016: 192). Imajući u vidu da je Radojkovićevo istraživanje rađeno sa aktuelnim studentima novinarstva, zanimalo nas je kako o istim i sličnim pitanjima razmišljaju diplomci koji su se posle studija novinarstva zaposlili u različitim medijima, odnosno, da li su njihovi stavovi utemeljeni na iskustvu rada u različitim medijima identični ili slični. Za primer smo uzeli studiju slučaja Odseka za medijske studije Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, koji je, za razliku od druge dve postojeće državne visokobrazovne institucije u Srbiji⁴, od početka napravio ravnotežu stručno-aplikativnih i opšteobrazovnih teorijskih predmeta, ustupajući praktičnoj nastavi veliki broj časova.

³ Istraživanje je bilo koncipirano na osnovu tri glavna istraživačka pitanja: 1) Šta motiviše učenika da se obrazuju za novinare? 2) Da li su zadovoljni uslovima za učenje? 3) Koje su njihove preporuke za poboljšanje programa?

⁴ Fakultet političkih nauka (novinarstvo), Univerzitet u Beogradu; Filozofski fakultet (novinarstvo), Univerzitet u Nišu

2. Odsek za medijske studije Filozofskog fakulteta u Novom Sadu

Odsek za medijske studije osnovan je 2004. godine kao sedamnesti odsek na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu. Jedan je od pomenuta tri državna i dva privatna fakulteta⁵ na kojima se obrazuju novinari na visokokoškolskim ustanovama u Srbiji prema Bolonjskom procesu.⁶ Polazeći od pitanja šta savremeni novinar u kompleksnom savremenom medijskom okruženju treba da zna i kojim veštinama mora da raspolaže, stvaraoci nastavnog plana i programa pokušali su da nađu odgovore analizirajući programe univerziteta sa dužom tradicijom školovanja novinara, integrišući u svoj kurikulum tendencije koje su bile zastupljene na fakultetima u Zapadnoj Evropi, u Velikoj Britaniji, kao i na Moskovskom univerzitetu. Nastava je organizovana u obliku teorijskih predavanja i velikog broja časova vežbi i novinarskih radionica, kao i novinarske prakse koju studenti pohađaju u štampanim, elektronskim i internetskim medijima u Novom Sadu i ostatku Vojvodine. Predmeti uže struke kao što su *Uvod u novinarstvo*, *Novinarski žanrovi*, *Novinarstvo u štampanim medijima*, *Radio*, *TV i Internetsko novinarstvo*, *Istraživačko novinarstvo* direktno su usmereni na osposobljavanje studenata za rad u medijima, ovladavanje novinarskim žanrovima, komunikativnim strategijama i tehnikama novinarstva, kao i na formiranje odgovornog stava prema pozivu novinara. Opšteobrazovni predmeti, koji delom svojih sadržaja ulaze i u predmete uže struke, *Komunikologija*, *Etika novinarstva*, *Državno uređenje Srbije*, omogućavaju studentima da steknu osnovna znanja iz raznih humanističkih disciplina, takođe neophodnih za obavljanje novinarskog posla. Osim obaveznih predmeta u studijskom programu zastupljeni su i mnogobrojni izborni predmeti, koji omogućuju studentima da usvoje znanja iz raznih oblasti, kao i da ovladaju konkretnim veštinama potrebnim za rad u medijima. Od čisto teorijskih, kao što su *Evropska kulturna istorija* i *Uvod u antropologiju*, do predmeta uže struke, kao što su *Izveštavanje u kriznim i ratnim uslovima*, *Izveštavanje o drugome*, *Mediji za decu*, *Sport i mediji* i slično.⁷

⁵ Megatrend (novinarstvo i medijski menadžment) i Singidunum (novinarstvo i PR).

⁶ Nastava se na početku izvodila na osnovnim akademskim studijama Žurnalistike (VIII semestara, sa zvanjem diplomirani novinar), da bi od 2010. godine uvela i master akademske studije Komunikologije (II semestra, sa zvanjem master komunikolog).

⁷ Uvid u kompletan studijski program Žurnalistike moguć je na linku http://www.ff.uns.ac.rs/studijski_programi/2015/OAS/Zurnalistika%20OAS%202015.pdf.

Ukupan broj akreditovanih predmeta u ponudi Odseka za medijske studije iznosi čak 292 predmeta, od kojih su mnogi (192) strani i jezici nacionalnih zajednica u Vojvodini različitih nivoa (B1, B2, A1, A2), kao i izborni predmeti sa drugih 17 odseka koji postoje na Filozofskom fakultetu⁸. Široko postavljen okvir opšteobrazovnih, uskostručnih predmeta i izbornih kurseva iz različitih disciplina nije jedina specifičnost studijskog programa Odseka za medijske studije. Ono što ga razlikuje u odnosu na druge studijske programe u Srbiji jeste da obezbeđuje jednim delom školovanje i na jezicima najzastupljenijih nacionalnih manjina u Vojvodini. Osim proširivanja znanja iz maternjeg jezika, u ponudi su i drugi opšteobrazovni kursevi, kao što su *Kulturna istorija Rusina ili Književnost Slovaka u Vojvodini*, a izvođenje dela praktične nastave iz pojedinih uskostručnih predmeta omogućen je za studente koji pohađaju nastavu na mađarskom jeziku.

Za one koji žele da nastave sa diplomskim studijama, Odsek za medijske studije nudi master program iz Komunikologije, dok samostalne doktorske studije još uvek nisu razvijene, već se odvijaju u okviru interdisciplinarnog programa Filozofskog fakulteta.

Uprkos lošoj reputaciji novinarstva kao profesije, interes za studijama novinarstva nije jenjavao u proteklih 14 godina na Odseku za medijske studije. Upisano je više od hiljadu studenata. U nastavnom procesu trenutno učestvuje 14 nastavnika: jedan redovni i dva vanredna profesora, pet docenata, pet stručnih saradnika i jedan asistent. Većina zaposlenih su bivši i sadašnji medijski delatnici koji su u međuvremenu gradili i akademsku karijeru.

3. Metodologija i cilj rada

Za potrebe pisanja ovog rada primenjena je metoda studije slučaja koja, kao kvalitativna metoda empirijskog istraživanja, omogućuje kombinaciju različitih metoda empirijskog istraživanja – dubinskog intervjua, analize sadržaja, posmatranja... ali i nekih kvantitativnih analitičkih metoda (Dragičević, Šešić & Stojković, 2007: 376). Osim posmatranja akreditovanog nastavnog plana i programa, urađeno je 15 dubinskih intervjua sa bivšim studentima Odseka

⁸ Na prvoj godini studija u ponudi je 42, drugoj 86, trećoj 82, i četvrtoj 82 predmeta. Studenti imaju mogućnost da deo nastave, osim na srpskom, prate na jezicima manjinskih zajednica koje postoje u Vojvodini. Takođe, studenti imaju mogućnost da biraju dva strana jezika koja će tokom studija učiti. U ponudi su engleski, nemački, ruski, portugalski, italijanski, poljski, kineski, francuski, španski, grčki, mađarski, slovački...

za medijske studije koji rade u različitim lokalnim, nacionalnim i regionalnim medijima, ali i onih koji su posle lošeg iskustva napustili novinarsku profesiju. Takođe, jedan od kriterijuma je bio i da pre upisa na fakultet nisu imali novinarsko iskustvo. Odabrani su studenti iz više generacija, koji su studirali prema različitim akreditovanim programima. Pitanja za intervjuje su na osnovu teorijskog okvira i nekih prethodnih istraživanja koncipirana u četiri bloka. Prvi je sadržao pitanja o motivaciji za upis na studije novinarstva, izbora državnog, a ne privatnog fakulteta i zašto su dali prednost Odseku za medijske studije u odnosu na srodne odseke u zemlji. Drugi blok pitanja uključivao je ocenu studijskog programa, odnos stručno-aplikativnih i opšteobrazovnih predmeta, obaveznih i izbornih kurseva, zatim tehničko-tehnološki nivo opremljenosti za izvođenje vežbi i radionica iz uskostručnih predmeta kao što su *radio*, *TV* i *internetsko novinarstvo*, kompetencijama nastavnog osoblja, te njihovih predloga za poboljšanje studijskog programa. Treći blok pitanja odnosio se na važnost vannastavnih aktivnosti i neformalnog obrazovanja u okviru studija koje im se nude za naučno i strukovno usavršavanje, poput Međunarodne letnje škole „Mostovi medijskog obrazovanja“ ili pokretanja sopstvenih medijskih platformi. Četvrta grupa pitanja odnosila se na procenu saradnje sa lokalnim i nacionalnim medijima u kojima su pohađali praksu, kao i na primenu teorijskog i stručnog znanja u radu posle završenih studija.

Cilj rada bio je da se na osnovu njihovih stavova, utemeljenih na iskustvu rada u različitim srpskim medijima, od javnih servisa do komercijalno-profitnih i alternativnih medija, ispita nivo primenljivosti stečenog fakultetskog znanja, teorije, metoda i tehnika novinarstva, oceni kvalitet kurikuluma Odseka za medijske studije i ispita postavljena teza u prethodnom istraživanju o dva moguća puta za reformu univerzitetskog obrazovanja novinara.

4. Rezultati istraživanja

4.1. Od nemotivisanosti do društvenog angažmana

Ono što može, ali ne mora da bude problem uspešnosti visokoškolskog obrazovanja budućih novinara i usvajanja neophodnog teorijskog znanja i razvijanja zanatskih veština, jeste motivacija studenata sa kojom upisuju fakultet, kao i elementarno predznanje o profesiji. Rezultati našeg istraživanja pokazuju da je početna motivacija diplomaca da upišu Odsek za medijske studije varirala

od toga da je nisu imali uopšte, niti su znali u šta se upuštaju (1a, 1b), preko toga da su im u izboru obrazovnog profila presudni bili novinarski autoriteti i poznate medijske kuće (1c, 1d), do isticanja društvenog angažmana i svesti o novinarstvu kao humanističkoj disciplini (1e, 1f, 1g).

(1a) Nisam imao posebnu motivaciju. Nakon završetka srednje škole nisam znao čime bih konkretno mogao da se bavim u životu. (GK)

(1b) Iskreno, kada sam upisivala fakultet nisam imala neku ideju o novinarstvu, odnosno onome šta me očekuje u toj profesiji. (MD)

(1c) Tih godina posebno popularan je bio kolumnista Teofil Pančić, a ja sam, naivno uverena u svoju pamet, kako samo sa 18 godina možeš da budeš, verovala da jednog dana i sama dostići takav nivo novinarskog izraza i uticaja. Oduševljavali su me i američki, nekonvencionalni novinari poput Hantera-Tompsona. Uzori su dakle bili primarna motivacija. (KP)

(1d) Odrastao sam uz B92 i CNN. Pojedini novinari na ovim televizijama su delovali kao da znaju sve o svemu. Ja sam želeo da budem jedan od njih. (VK)

(1e) ... uticala je težnja da doprinesem zaštiti javnog interesa i da bar pokušam da kroz novinarski profesionalizam doprinesem poboljšanju društvenog stanja. (MS)

(1f) ... studije novinarstva sam videla kao priliku da se uputim kako u aktuelne društveno-političke procese, pojave i događaje, tako i u kontekst i istorijat koji ih prate. Smatrala sam da će formalno obrazovanje doprineti većem kredibilitetu mene kao novinarke, u momentu kada, nakon završenih studija, svojim radom i delovanjem budem imala prilike da utičem na formiranje mišljenja i stavova javnosti, prezentujući i/ili analizirajući informacije od javnog značaja u svim sferama društva, od kulture i zabave do socijalnih i političkih tema. (JZ)

(1g) Svaki put kada bih nakon protestnih akcija pred petoktobarske promene uključila radio ili TV shvatila bih da su ono što sam ja videla uživo i ono o čemu neki novinari pričaju dve realnosti. Tada sam dobila neki dodatni elan da pokušam da uđem u taj svet i da se borim da promenim na bolje i samo novinarstvo i sredinu u kojoj živim. (MD)

Činjenica je da se već godinama mnoštvo mladih upisuje na studije novinarstva, a da pri tome nisu baš uvereni u svoj izbor od prvog dana, odnosno, da su upisali novinarstvo jer nisu znali šta bi drugo. Stav da se ovim zanimanjem mogu baviti bez bilo kakvih predispozicija i afiniteta posmatra se kao posledica razumevanja jedne od široko rasprostranjenih definicija novinara kao „univerzalne neznalice“, odnosno, tretiranja novinara kao „profesionalne grupe, a ne profesije u pravom smislu te reči (Radojković, 2016: 141). Takođe, tu se provlače i teze da je novinarstvo poznato kao „meko“, odnosno, „otvorena“ profesija, koja ne zahteva ni odgovarajuću diplomu, a ni „fakultetsko obrazovanje nije neophodno (već samo veoma poželjno) da bi se bilo novinar“ (Stojković, 2011: 322). Međutim, primer naših ispitanika govori da početna „nemotivisanost“, može da se pripíše i sasvim opravdano mladalačkoj dezorijentisanosti u izboru budućeg zanimanja, a ne samo percepciji novinara kao „univerzalne neznalice“. Njihovi rezultati tokom studija, kao i oni koje su do sada postigli u medijima, ipak idu u prilog ovakvom tumačenju, jer su imali određene predispozicije za bavljenje ovim poslom, koje su razvili tokom studija. Njihovo iskustvo u odmeravanju sa drugim kolegama u redakciji govori da stečena diploma žurnaliste u njihovom slučaju nije bio običan list papira.

(1h) Neophodno je biti obrazovan u svetu u kome je većina medijskih radnika nepismena. Ako sam nešto primetila u svom desetogodišnjem radu jeste razlika između nas koji smo završili Žurnalistiku i onih koji to nisu. Mislim da smo etički odgovorniji i jasnije znamo granicu između senzacionalizma i onoga kako se neka informacija prenosi. Svesniji smo odgovornosti koja je na nama svakog dana kada izveštavamo. Važno je znati da pogrešno poslata poruka može ostaviti mnogo veće posledice nego što smo uopšte svesni. (MD)

To što jedan deo njih svoju motivaciju video u društvenom angažmanu, takođe odgovara rezultatima istraživanja na uzorku aktuelnih studenata novinarstva, u kojima je primećeno da ovakav stav odgovara „normativnom modelu novinarstva“, koji ima „ulogu čuvara novinarstva“ (Nerone 2013, prema Radojković, 2016: 140). O tome svedoči i odgovor još jedne ispitanice, u kojem obrazlaže sopstvenu dilemu između politikologije i novinarstva prilikom upisa na studije.

(1i) Interesovanje za društvene teme i društvene tokove, politiku i sistem stavili su me pred dilemu da li je adekvatniji izbor politikologija ili novinarstvo, ali

sam zbog veće slobode i kritičke distance koju novinarstvo pruža, odlučila da se obrazujem za novinara. Dilemu koja je trajala i tokom prve godine studija, u potpunosti sam odbacila tek kada smo dobili stručne predmete i praktično znanje. Tada mi je postalo jasno da najveći doprinos društvenim promenama mogu da dam upravo kroz novinarstvo i to je bila motivacija da se zadržim na tim studijama i u toj profesiji. (SK)

Iako je u odgovorima nekolicine ispitanika vidljiv romantičarski pogled u isticanju novinarskih uzora i poznatih medijskih kuća kao početne motivacije, niko od njih nije imao iluziju da ovaj posao, osim velike odgovornosti prema javnoj reči, donosi i materijalnu dobit ili slavu preko noći. Za razliku od motivacije, u trenutku odluke, ispitanici nisu imali dilemu da li se upisati na studije novinarstva na državnom ili privatnom fakultetu. S jedne strane poverenje u državne fakultete, a sa druge strane podozrenje u kvalitet obrazovnog programa i profesorskog kadra, kao i loša reputacija privatnih fakulteta u savremenom kontekstu Srbije zbog mnogobrojnih slučajeva kupovine diploma, uključujući i spornu aferu o diplomi nekadašnjeg predsednika Srbije Tomislava Nikolića, bilo je presudno u donošenju odluke. Ovakvo razmišljanje navodi na zaključak da su promišljali o univerzitetskom obrazovanju i kome će ga poveriti.

(2a) Ni jednog momenta nisam pomislila na privatni fakultet. Oni danas imaju auru „neozbiljnog“, naspram priznatih institucija kao što je državni univerzitet. Moja motivacija je bila sticanje znanja, ne diplome. (KP)

(2b) Uvek sam imao predrasude prema privatnim fakultetima zbog svih „Toma diploma“ u našoj zemlji, stoga nisam ni tu imao dilemu da li da upišem državni ili privatni fakultet. (ML)

(2c) Ljudi u mojoj okolini koji su upisivali privatne fakultete su uvek bili oni koji nisu uspeli da se upišu na državni, ili oni koji su samo hteli da posle četiri godine imaju da pokažu diplomu, bez da se preterano trude oko toga. Kod nas postoji rezon: „Ja sam to platio, ima da dobijem tu diplomu.“ (VK)

4.2. Studijski program između zamišljenog i realizovanog

Na odluku da se na studije novinarstva upišu na Odseku za medijske studije Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, a ne na Fakultetu političkih nauka

u Beogradu, koji ima znatno dužu tradiciju u obrazovanju novinara, kod svih ispitanika uticao je uglavnom ekonomski aspekt. Većina njih živela je u Novom Sadu ili okolini i takva odluka je podrazumevala minimalne troškove studija. Izuzetak je odgovor jedne ispitanice koja je iz Beograda došla u Novi Sad da studira, a kod koje je presudila zanimljivost studijskog programa.

(3a) Dvumila sam se između FPN-a i i FF zbog mesta stanovanja, ali je prevagnuo FF jer je prema spisku predmeta izgledalo kao da nudi „više zanata, a manje teorije“. (JV)

Većina ispitanika, od prve generacije pa u narednih sedam, saglasna je da im je studijski plan i program Odseka za medijske studije prema kojem su studirali bio zanimljiv i koristan (4a), da im je veliki broj časova vežbi i radionica, naročito iz stručnih predmeta i praktične nastave, omogućio da savladaju tehniku proizvodnje medijskih sadržaja s kojom su se lakše snalazili u redakcijama (4b). Međutim, ima i onih koji smatraju da nisu mnogo naučili. Oni su vrlo kritički nastrojeni prema onom delu nastave iz kojeg su mogli poneti više znanja (4c, 4d) u razumevanju društvene i komunikološke uloge medija.

(4a) Nastavni program je ispunio sva očekivanja koja sam imala pri upisu fakulteta. Nudi ozbilju širinu znanja, kakva je potrebna budućem novinaru – od makreonomije do književnosti. (KP)

(4b) Praktičan rad koji smo imali je najdragoceniji jer u razgovoru sa kolegama iz Beograda koji su završili FPN shvatila sam da smo zahvaljujući tom praktičnom radu pravljenja priloga, reportaža, intervjua više naučili od njih. (MD)

(4c) Ukoliko nastavni program koji sam ja pohađala (2004-2008 i domaterizacija u oblasti Komunikologije 2012-2013) posmatram sa aspekta sticanja praktičnih veština za bavljenje novinarskim poslom, mislim da zaslužuje veoma visoku ocenu. Međutim, ako pogledamo izbor teorijskih predmeta iz nekih drugih oblasti, a koja su potrebna za bavljenje novinarstvom, tu mislim da ima prostora za korekcije i unapređivanje programa. (VĐ)

(4d) Nastavni program bih na skali od 1 do 5 ocenio sa 3. Balans predmeta je ok, ali nedostaje više predmeta koji bi se bavili online novinarstvom u kojem vidim budućnost medija. (GK)

Ono što može biti simptomatično jeste da su na pitanje da li im je, ipak, stečeno fakultetsko znanje pomoglo da razumeju savremeno medijsko okruženje, većina ispitanika ponudila je odgovor „u manjoj meri“.

(5a) Iz obaveznih stručnih predmeta nisam dobila dovoljno teorijskog znanja u smislu razvoja medija, globalnih trendova i medijske politike, što mislim da bi bilo vrlo značajno za razumevanje savremenog okruženja. (SK)

(5b) Samo u određenoj meri! Teorijska znanja koja smo dobili na fakultetu bila su dobra osnova za dalju nadogradnju za koju je svako od nas kasnije bio samodgovoran. Ali, ipak, mislim da smo mogli biti mnogo bolje pripremljeni za savremeno medijsko okruženje, budući da Odsek, upravo zbog insistiranja na praktičnoj nastavi, ima velike mogućnosti da od studenata napravi, bar u zanatskom smislu, formirane novinare. (NK)

Izdvojeni odgovori ukazuju i na donekle prevelika očekivanja studenata od nastavnog procesa. Jednosemestralni kursevi, koji su prema bolonjskom procesu zamišljeni kao ocenjivanje sticanja znanja, a ne samog znanja, nisu model koja nudi temeljno izučavanje određenih oblasti. Takođe, fakulteti nisu mesta gde se novinarske veštine mogu razviti na željenom nivou, niti treba da budu pogoni za proizvodnju „formiranih novinara“. Fakultetsko obrazovanje treba da motiviše one koj imaju predispozicije za bavljenje ovom profesijom i pruže neophodna teorijska i praktična znanja. S druge strane, bilo je i suprotnih odgovora – da znanje stečeno na fakultetu nisu mogli da primenjuju u medijima ne zbog manjka znanja, već zbog neprofesionalizma, propagandnog i senzacionalističkog pristupa novinarstvu kao hroničnog problema medijskih kuća u Srbiji u protekle skoro tri decenije.

(6a) Kad dođete da radite u nekim medijima poput Blica ili Večernjih novosti onda se vidi da stvari ne funkcionišu baš tako kao ste učili na fakultetu. (MS)

(6b) Iz ugla „zanatskih“ stvari nema jaza. Ako gledamo ideološki ima razlike, jer su nas na fakultetu učili o odgovornosti novinara, što u današnjim medijima nažalost se ne pominje. (MD)

(6c) Bilo je trenutaka kada smo u redakcijama morali da se borimo da pišemo onako kako smo učili na fakultetu (poštujući Kodeks novinara Srbije i medijske zakone) jer određeni mediji zbog trke sa konkurencijom i borbe za opstanak

na tržištu pribegavaju senzacionalizmu i očekuju od vas da određene principe profesije zaboravite i pogazite. Slučaj Radio-televizije Vojvodine bio je malo specifičan i smatram da bi trebalo posebno da se izdvoji, jer kod njih nije postojala ni trka za konkurencijom, ni senzacionalizam, već izuzetna nezainteresovanost, za novinarski posao uopšte i bio je vidan visok nivo neznanja o tome šta je medij, šta je javni servis, koje su mu obaveze i šta je uopšte vest od javnog značaja. (VĐ)

(6d) U mom slučaju je postojao jaz iz razloga što smo na fakultetu koristili daleko savremeniju opremu od one koju sam zatekla na RTV-u. I ne samo opremu. Na početku su nas urednici Informativnog programa Radio-televizije Vojvodine gledali čudno zbog standarda u pravljenju TV paketa kojih smo se držali. To je bilo nešto potpuno novo za njih i nailazili smo na ozbiljan otpor u pokušaju da posao radimo onako kako smo naučili na fakultetu. Kasnije su i oni prošli obuke BBC-jevih trenera, pa su shvatili neke stvari. (NK)

Uz ocenu programa u svojim odgovorima, dali su i predloge predmeta koji bi na osnovu njihovog iskustva u praksi trebalo da budu zastupljeni u programu ili bi ih trebalo iz izbornih prebaciti u osnovne, a neki od njih i sadržajno obogatiti i metodički unaprediti. S obzirom na to da su se tokom profesionalnog rada specijalizovali za određene oblasti kao što su politika, društvo, kultura, sport, tako i njihovi odgovori variraju u odnosu na usko specijalizovana novinarska zvanja koja su stekli, kao i vrstu medijske kuće za koju rade.

(6a) Politička istorija Jugoslavije, spoljna politika Srbije i međunarodni odnosi, bezbednost, javna uprava, lokalna samouprava, ekonomija Srbije, ljudska prava, tranziciona pravda, politički sistem Evropske unije,... Baveći se novinarstvom u lokalnim i nacionalnim medijima i sada izveštavajući za medij za strano tržište, ispostavilo se da je izuzetno neophodno i važno poznavanje navedenih oblasti za kvalitetno izveštavanje. Sa temama iz ovih oblasti susretala sam se svakodnevno, a o njima nisam stekla znanja na fakultetu, već kroz razne neformalne vidove obrazovanja nakon diplomiranja. (VĐ)

(6b) Savremene političke teorije, politička sociologija, filozofija medija. (MS)

(6c) Savremena istorija, politička geografija (da bude obavezni predmet a ne izborni), pojedini predmeti iz oblasti prava koji bi budućim novinarima približili temu ljudskih prava, medijskih prava, ratnih zločina i tome slično. (NK)

(6d) Medijska pismenost, a to sam u svom master radu nedvosmisleno dokazao - da su studenti novinarstva na početku studija apsolutno nepismeni i da nemaju predstavu u tome kako mediji funkcionišu. Ovaj predmet bi im pomogao baš u tome. (VK)

(6e) Kao neko ko je bio isključivo zainteresovan za sportsko novinarstvo, smatram da bi predmeti koje smo mi tada imali (sport i mediji) mogli da budu sadržajni i zanimljiviji. (ML)

(6f) Nedostajali su mu predmeti u sklopu kojih će studenti temeljnije izučavati nove medije, poput portala i društvenih mreža, kao i predmet u sklopu koga bi izučavali tehnički aspekt novinarstva, kao npr. rukovanje kamerom, montažu zvuka i slike i uopšte nove tehnologije izrade i prezentovanja medijskih sadržaja. (JZ)

(6g) Bilo bi dobro da se uvede predmet koji se odnosi isključivo na audio-video montažu. (MS)

Ponudeni odgovori ukazuju na to da im je u nastavnom planu i programu nedostajalo teorijskih predmeta, pre svega iz domena politikologije i drugih društveno-humanističkih disciplina koje podupiru ideju o novinarstvu kao stubu moderne demokratije. Uvidom u kurikulum Odseka za medijske studije, može se videti da se predmeti, koji su pojedinim diplomcima nedostajali tokom trajanja studija, naročito onima iz prve tri generacije, nalaze u novom akreditovanom programu, ali dobar deo njih i dalje nije u ponudi, što bi mogao da bude orijentir inoviranja nastavnog plana i programa. Na uslove u kojima su kao studenti sticali praktično znanje, takođe su imali primedbe, uglavnom na tehničko-tehnološku osposobljenost Odseka. One su se najviše odnosile na realizaciju *Televizijskog novinarstva*, što je od pokretanja ovog studijskog programa na Filozofskom fakultetu, zbog kompleksnosti prilagođavanja fakultetskih prostorija za izvođenje praktične nastave, bio i ostao najveći problem.

(7a) Tehnički uslovi za radijsko i onlajn novinarstvo jesu adekvatni, ali za televizijsko ne. (SK)

(7b) Ne znam šta je sve sada na raspolaganju studentima, ali ukoliko nije mišlim da bi bilo dobro osposobiti mali TV studio, sa dve kamere i mini režijom, kako bi studenti mogli da se upoznaju sa svim fazama nastanka televizijskih sadržaja. Jedan takav studio u okviru fakulteta ima fakultet za medije u Segedinu sa kojim smo tokom studija sarađivali i bili na razmeni kod njih, tako da bi možda sa njima trebalo razgovarati o tome i razmeniti ideje i iskustva. (VĐ)

(7c) Mislim da bi trebalo biti obavezno savladavanje televizijskih softera, budući da danas više ni jedna televizija ne funkcioniše bez njih. Prilično su zahtevni, što novinarima koji ne barataju njima otežava početak rada u nekoj medijskoj kući (čak je poznavanje rada u tim programima jedan od uslova za dobijanje posla, tj. jedno od pitanja na intervjuu za posao), ali ne toliko zahtevni da se ne bi mogli savladati tokom jednog semestra. (KP)

Željeni profil diplomaca i široko postavljen plan i program od osnivanja Odseka za medijske studije nametao je potrebu da se, osim profesora sa akademskim zvanjima, angažuje i određeni broj medijskih profesionalaca, naročito u realizaciji nastave iz uskostručnih predmeta. Na pitanje da li su bili zadovoljni predavačima i načinom na koji su im prenosili znanja, većina diplomaca odgovorila je da uglavnom jesu, mada je bilo i onih koji su više imali ulogu diseminatora informacija čija im predavanja nisu koristila (8a). Složni su bili i u proceni da im je nedostajalo više gostujućih predavača, i to više medijskih profesionalaca, nego teoretičara (8b). Ovakav odgovor bio je sasvim očekivan budući da je studentima, bez obzira na željeno teorijsko znanje, ipak važnije ono iskustveno od novinarskih autoriteta.

(8a) Bilo je profesora i asistenata od kojih smo mnogo naučili, ali i onih koji se za svoja predavanja uopšte nisu pripremali, zbog čega su ta predavanja često bila gubljenje vremena. Generalno sam bila zadovoljna, ali bih volela da je bilo više profesora čijih se imena sećam i danas, deset godina nakon završenih studija. (NK)

(8b) To bi bilo preporučljivo i to tako da se ne dogodi da samo jednom određena osoba dođe i održi tribinul/predavanje, već da nekoliko časova provede

sa studentima i radi sa njima. Ovo je naročito neophodno za istraživačko novinarstvo, krizne i vanredne situacije, rad na dužim formama poput dokumentaraca. (VĐ)

4.3. Primenjivost praktičnih veština stečenih na fakultetu u medijskoj praksi Srbije

Budući da nijedan od postojećih odseka za školovanje novinara u Srbiji ne nudi specijalizaciju za štampu, radio ili televiziju ili onlajn novinarstvo, kao što je to primer u Hrvatskoj, a da se u nekim radovima (Radojković, 2016) pominje kao jedna od mogućih alternativa za unapređivanje obrazovanja novinara, interesovalo nas je da li ispitanici misle da bi se uvođenjem specijalizovanih programa unapredilo usavršavanje studenata. Gotovo svi su odgovorili identično – da nema potrebe za tim, a kao ilustraciju navodimo jedan odgovor koji sublimira ponuđena obrazloženja.

(9a) Onaj ko nauči da razmišlja kao novinar, svoj rad može da predstavi u bilo kom mediju - štampi, radiju, televiziji ili na internetu. Svakako već postoje pojedinačni predmeti tokom studija koji se bave svakom od ovih formi novinarstva. Mislim da treba više vremena posvetiti učenju i usmeravanju studenata kako se razmišlja kao novinar (analitičko, „aktivno“ razmišljanje spram površnog saznavanja i uvažavanja informacija/podataka) nego učenju kako se radi u štampi, na radiju ili televiziji, jer svaka redakcija ionako funkcioniše na svoj način. Možda jeste korisno na drugom nivou studija, recimo masterul/postdiplomskim za one koji hoće da se zadrže u akademskim okvirima, da jednog dana budu kompetentni da drugima prenose znanje, ali na osnovnim studijama mislim da nema potrebe za tim. (JZ)

Kako bi studentima omogućio što više praktičnog rada, Odsek od svog osnivanja saraduje sa nekoliko novosadskih i vojvođanskih medija u koje studenti, posle završetka kurseva iz stručno-aplikativnih predmeta poput štampe, radija i TV, odlaze na stručnu praksu u trajanju od sedam dana. Praksa je obavezna i nosi određen broj bodova. Međutim, iz odgovora koje su ispitanici ponudili, sasvim opravdano se može postaviti pitanje smisla dosadašnje organizacije prakse, budući da se ona svodi isključivo na ispunjavanje forme.

(10a) Mislim da sedam dana nije dovoljno, a mislim i da nismo mnogo naučili tokom prakse, budući da „u praksi“ praksa često bude ispunjavanje forme za dobijanje potrebnog potpisa ili ocene. (SK)

(10b) Tim novinarima je preko glave da se bave još sa 100 studenata svake godine. Studenti jedva čekaju da odu, novinari jedva čekaju da ih više ne gledaju, samo da se dobije potpis „done“. (ML)

(10c) Često su redakcije u koje smo slani, bile nezainteresovane i retko ko je mogao nešto veliko da nauči za to vreme, doduše sedam dana prakse i nije dovoljno vremena da bi se upoznao ceo proces rada u redakciji. U svakom slučaju, dobro je što je taj rad predviđen ali ga je potrebno nadograditi, unaprediti i to prvenstveno kroz bolju saradnju sa redakcijama u koje se šalju. (MK)

Neki od ispitanika su isticali da im je korisniji bio rad u produkciji radijskih i televizijskih emisija koje su kreirali samostalno i uz pomoć asistenata. Temeljna ideja u pokretanju studentskih emisija i magazina na Odseku za medijske studije bila je da se otvori prostor da studenti razmišljaju i pišu o temama sa kojima će promovisati pozitivne društvene i kulturne vrednosti, boriti se protiv banalizacije i tabloidizacije medijskih sadržaja kojima mejnstrim mediji godinama guše kritičko mišljenje. Proteklih pet godina, ta praksa se odvija u okviru multimedijalnog portala „Univerzitetskog odjeka“, koji studenti sami uređuju i gde obavljaju Praksu 4, što se, prema mišljenju diplomaca, pokazuje kao dobar postupak.

(11c) U studentskom novinarstvu postoji sloboda koja se u mejnstrim medijima sve više guši. Kada naučiš da radiš kao slobodan novinar, bez cenzure i autocenzure, lakše stvoriš standarde koje ćeš kasnije u karijeri braniti. (MS)

(11d) I ne samo studentski. U vreme kada se komercijalni mediji svesno odriču svake kritičke, obrazovne i kulturne uloge u društvu, a javni servis doveden u situaciju da bespogovorno služi režimu, jedini mediji koji mogu da pruže bilo kakvu vrednost za svoju publiku su mediji civilnog sektora. Oni su po pravilu finansirani od strane zajednice kojoj se obraćaju, i upravo ta finansijska stabilnost im daje odrešene ruke da slobodno i kvalitetno služe interesima svoje publike. (VK)

Osim isticanja važnosti postojanja studentskih medija, ispitanici su ukazali i na značaj postojanja drugih neprofitnih i medija zajednice koji se sve više doživljavaju kao jedina ostrva medijske slobode i potencijalna utočišta za diplomce novinarstva čija želja je da se bave odgovornim novinarstvom. O njima bi, takođe, trebalo više da se uči na fakultetima. Diplomci su pozitivno ocenili i dodatne aktivnosti Odseka u razvijanju naučno-istraživačke prakse, kao što je međunarodna letnja škola „Mostovi medijskog obrazovanja“ i novinarke u okviru Međunarodnog festivala studenata novinarstva „On the record“, čiji cilj je regionalno povezivanje i saradnja sa srodnim fakultetima u regionu i unapređivanje i neformalnih vidova obrazovanja.

5. Zaključne napomene

Na osnovu analize rezultata istraživanja stavova diplomaca Odseka za medijske studije Filozofskog fakulteta u Novom Sadu o studijskom programu koji su pohađali i njegovoj primenjivosti u praksi i pregleda nekih od dosadašnjih teorijskih pristupa o problematici univerzitetskog obrazovanja novinara, moglo bi se izvući nekoliko preporuka.

Nastavi plan i program, iako se tretira kao jedan od boljih primera balansiraniosti teorijske i praktične nastave prema mišljenju diplomaca, neophodno je unaprediti u oba segmenta i prilagoditi zahtevima savremene medijske produkcije i tokovima u društvu. Ovaj rezultat ide u prilog dosadašnjim diskusijama da se teorijski segmenti na studijama novinarstva moraju osnažiti uvođenjem predmeta koji će studentima pomoći u boljem razumevanju društvene i komunikološke uloge medija, ali i aktuelnih društvenih i političkih procesa. Budući da je ovo istraživanje, kao i neka prethodna, pokazalo da je većini studenata motivacija za studije novinarstva društveni angažman i prilika da više saznaju o aktuelnim društveno-političkim procesima, pojavama i događajima, tako i kontekst i istorijat koji ih prate neophodno je održati i ojačati već postojeće predmete kao što su *novinarska etika*, *istraživačko novinarstvo*, ali i da u ponudi studijskih programa kao obavezni predmeti budu na primer *politička sociologija*, *filozofija medija* itd.

Što se tiče praktične nastave, treba je podupreti podizanjem nivoa tehničko-tehnoloških kapaciteta fakulteta i reorganizacijom prakse u medijima. Razvoj savremenih tehnologija i njihova primena u medijskoj produkciji uslovio je neophodno poznavanje različitih softverskih veština, a naši ispitanici potvrdili

su da su im te veštine poslodavci tražili prilikom angažovanja u pojedinim medijima. Zato fakulteti moraju osigurati softverske programe koji će studentima omogućiti da steknu dodatne i poboljšaju trenutne kompjuterske veštine. Takođe, u pogledu saradnje sa medijima morali bi da se smisle novi moduli sprovođenja studentske prakse, kako se ne bi zadovoljavala samo forma. Mentori u redakcijama u koje se šalju studenti na praktičnu nastavu ne bi smeli biti bilo kakvi novinari, već renomirana imena sa višegodišnjim iskustvom u novinarstvu koji bi znanje studenata stečeno na fakultetu razvijali na konkretnim novinarskim zadacima.

Kada su u pitanju predavači angažovani u nastavi, oni bi trebalo da budu više saputnici za usvajanje znanja i veština nego autoritarni predavači, da imaju odgovarajuće stručne i naučne kompetencije za predmete na kojima izvode nastavu. Osim redovnih predavača u nastavi, pre svega na radionicama, trebalo bi da budu angažovani i istaknuti medijski profesionalci. Budući da je savremeno spektakularizovano okruženje donelo nova pravila igre na medijskoj sceni, samo oni koji su „iznutra“ mogu najbolje da ih dočaraju i daju studentima korisne savete kako da se pripreme za njih.

Predmet medijske pismenosti morao biti uveden, ne samo na fakultete nego i na prethodne nivoe školovanja, kako bi oni koji žele da studiraju novinarstvo imali jasniju sliku profesije i medijskog okruženja. Na prijemnim ispitima, godinama kandidati koji se upisuju na studije novinarstva ne razlikuju tabloidnu i ozbiljnu štampu, javni medijski servisi su im komercijalne televizije koje emituju rijaliti programe i senzacionalističke sadržaje, te neki imaju sasvim druga očekivanja od studija novinarstva. Nejasna granica između odgovornog novinarstva i „držača mikrofona“, dakle, mora biti jasna pre upisa na fakultet kako bi se teorijsko znanje lakše usvajalo.

Sveukupno, rezultati ovog istraživanja potvrđuju tezu da je neophodno podjednako ulaganje i u teorijsko i praktično osposobljavanje budućih novinara u različitim veštinama za snalaženje u savremenom okruženju ubrzanog protoka informacija i rada medija. Međutim, odgovori ispitanika osporavaju drugi deo teze koju smo propitivali o zahtevu da se tokom studija obrazuju usko na specijalizovanim kursovima za određenu vrstu novinarstva. Smatra se da bi takav način ograničio i u sticanju znanja i u kasnijem odabiru medija. Kako su i sami potvrdili, dobra je praksa upoznavati ih sa specifičnostima svih tipova novinarskog izražavanja, ponuditi im mogućnost da se u svakom od njih

oprobaju i onda im prepustiti da se sami pronađu. To je naročito bitno uzimajući u obzir da u savremenom medijskom okruženju tradicionalna podela na štampano, radijsko, televizijsko i onlajn novinarstvo sve više blede, odnosno da su sve češći primeri njihovog preplitanja. Klasično univerzitetsko obrazovanje nije dovoljno. Gotovo svi ispitanici saglasni su da su im razni vidovi neformalnog obrazovanja iz različitih oblasti bili dragoceno iskustvo. Na fakultetima bi trebalo osnaživati ne samo naučno-istraživačke projekte, već i one iz domena praktičnog usavršavanja struke, kao što su međunarodne letnje škole novinarstva, festivali, studentski mediji.

Zaključak ide u pravcu teze da je teže prevazići jaz između fakultetskog obrazovanja i tržišnih principa na kojima počiva medijska industrija, a sve više i obrazovanje, od odnosa sticanja teorijskih i praktičnih veština na fakultetu za bavljenje novinarstvom. Svaka bitka sa razvojem tehnologija je unapred izgubljena, jer nije moguće tako lako i brzo menjati nastavne planove i programe i inovirati tehničke kapacitete fakulteta za izvođenje praktične nastave iz uskostručnih predmeta. Novinarstvo je profesija koja iziskuje brojne veštine, ali njena baza ostaje način razmišljanja. I to je ono na čemu se treba insistirati u edukaciji.

Dakle, za obrazovanje novinara nisu samo odgovorni fakulteti i pojedinci, već celo društvo. U tom smislu možda bi trebalo na fakultetima podizati nivo svesti o pokretanju medija civilnog sektora, gde će budući diplomci moći da rade ne povodeći se dominantnim tabloidnim matricama. Sa druge strane, neophodno je i da se medijski javni servisi oslobode političkog uticaja. Poznato je da je mnogo diplomaca Odseka za medijske studije, koji je svojim kapacitetima doprineo razvoju profesionalnih standarda na pokrajinskom javnom servisu Radio-televiziji Vojvodine, zbog političkih pritisaka smenjeno sa uredničkih i novinarskih pozicija, a da je deo njih napustio tu kuću iz etičkih i profesionalnih principa. Medijski servisi moraju ostati prostori u kojima će studenti novinarstva, kao i formirani novinari braniti svetlije boje profesije kao humanističke discipline i čuvara demokratije.

Literatura

- Car, V. & Zlateva, M. (2016). A Profession in Turmoil – The Relevance of Education Reforms. In Car, V., Radojković, M. & Zlateva, M. (eds.), *Requirements for Modern Journalism Education – The Perspective of Students in South East Europe* (pp. 1–11). Berlin - Sofia: Konrad-Adenauer-Stiftung E.V.
- Car, V., Radojković, M. & Zlateva, M. (eds.) (2016). *Requirements for Modern Journalism Education – The Perspective of Students in South East Europe*. Berlin - Sofia: Konrad-Adenauer-Stiftung E.V.
- Dragičević Šešić, M. & Stojković, B. (2007). *Kultura: menadžment, animacija, marketing*. Beograd: Clio.
- Drašković, B. (2014). Spektakularizacija društva podržana tabloidizacijom masovnih medija. In Valić Nedeljković, D. & Pralica, D. (eds.), *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene 4* (pp. 325–333). Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu.
- Hromadžić, H. (2009). Mediji i spektakularizacija društvenog sveta- Masmedijska produkcija „kulture slavnih“. *Filozofska istraživanja*, 120(4): 617–627.
- Kelner, D. (2004). *Medijska kultura*. Beograd: Clio
- Mondo (2013). Novinarstvo najgora profesija u 2013. Posećeno 10.06.2017. URL: <http://mondo.rs/a573353/Info/Ekonomija/Novinarstvo-najgora-profesija-u-2013.html>
- Radojković, M. (2011). Obrazovanje novinara ili medijska pismenost?. In Veljanovski, R. (ed.), *Verodostojnost medija: Dometi medijske tranzicije* (pp. 299-307). Beograd: FPN i Čigoja štampa.
- Radojković, M. & Milojević, A. (2016). Serbia: A Market Pushed by Digital Media – A Challenge for Curricula. In Car, V., Radojković, M. & Zlateva, M. (eds.), *Requirements for Modern Journalism Education – The Perspective of Students in South East Europe* (pp. 136–163). Berlin/Sofia:Konrad-Adenauer-Stiftung E.V.
- Servaes, J. (2009). Back in to the Future? Re-inventing Journalism Education in the Age of Globalization. In Terzis, G. (ed.), *European Journalism Education* (pp. 519–539). Bristol: Intellect.

- Stojković, B. (2011). Profesionalni kapital i obrazovanje novinara. In Veljanovski, R. (ed.). *Verodostojnost medija: Dometi medijske tranzicije* (pp. 299–307). Beograd: FPN i Čigoja štampa.
- Šadson, M. (1993). Sociologija proizvodnje vesti. *Gledišta*, 1–6: 15–29.
- Rajnvajn, Lj. (1988). *Stvaralaštvo novinara*. Beograd: Naučna knjiga.
- Turčilo, L. (2011). Ne/educiranost novinara i ne/vjerodostojnost medija u posttratnoj i posttranzicijskoj BiH. In Veljanovski, R. (ed.), *Verodostojnost medija: Dometi medijske tranzicije* (pp. 299–307). Beograd: FPN i Čigoja štampa.
- Veljanovski, R. (2013). Obrazovanje novinara između tehnološkog determinizma i sistema vrednosti. In Valić Nedeljković, D. & Pralica, D. (ed.), *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene* (pp. 351–361). Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu.

Brankica Drašković
University of Novi Sad, Faculty of Philosophy, Serbia

THE GAP BETWEEN THEORY AND PRACTICE IN JOURNALISM EDUCATION: THE CASE STUDY OF THE DEPARTMENT OF MEDIA STUDIES IN NOVI SAD

***Abstract:** The paper considers the application of theoretical and practical skills of journalism education in the contemporary media environment. For quite some time the trend of tabloidization is shrinking the space for quality information and critical discussion about key topics of public interest, and additional problems, arising more prominently in recent years, are fake news, censorship and self-censorship. Media manipulation puts into question truthfulness and ethics of reporting, as well as the very role of a journalist as a corrective of social affairs and protector of public interest. This media situation largely undermines the approaches, thought in academic programmes, which treat journalism as a humanistic profession. Further, the development of communication technologies has brought new logics of media production and enabled distribution of content on various platforms. Following these observations and using in-depth interviews with the fifteen graduates of journalism studies at the Department of Media Studies, Faculty of Philosophy in Novi Sad, the aim of this paper is to identify graduates' attitudes based on their work experience in different Serbian media and to establish the level of applicability of journalism theory and technique gained at faculties, in the Serbian media practice. On the basis of analysis several recommendations for journalism education are formulated: programmes should clearly respond to the demands of the contemporary media production and social flows, practical education should be enhanced by rising the technical capacities of faculties and reorganizing in-house media practice, teachers should have higher professional and scientific competences, the course in media literacy should be introduced at the earlier stages of education. The gap between the theory and market practice, on which contemporary media industry is based, cannot be bridged, and the battle with technological development cannot be won, but university education must remain the basis for journalism as a humanistic profession and guardians of democracy.*

***Keywords:** journalism education, theoretical knowledge, skills, practice, media, Serbia*